

Monika Prylińska

**KSZTAŁTOWANIE WIZERUNKU MIEJSCA
WŚRÓD RÓŻNYCH GRUP DOCELOWYCH
NA PRZYKŁADZIE PRODUKTU TURYSTYCZNEGO
„DZIEDZICTWO KULTURY ŻYDOWSKIEJ W KRAKOWIE”**

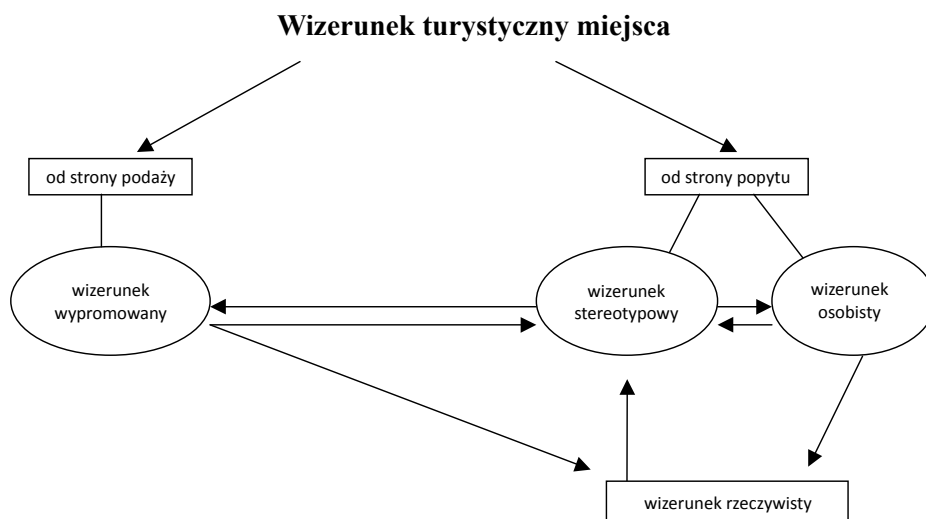
Abstrakt: The aim of this article is to show the Jewish heritage of Krakow as a complex tourism product which should be promoted and transmitted to the clients in different ways, depending on the customer profile, his nationality, state of knowledge and attitude to the object (stereotypes, prejudices, perceptions). The tourist office and the city guide have to play an important, intercultural part which also changes depending on the recipient's type. To show it, an author of the article has presented some practical examples – programs realized by the polish travel adventure office for different target groups on the basis of the same product that is in this case Krakow's Jewish heritage.

Keywords: Jewish heritage, tourist product, the real tourist image of the place

Kraków to miasto, w którym od średniowiecza współistniały ze sobą różne społeczności, tworzące ciekawą mozaikę kulturową. Jej ślady widoczne są do dziś i mogą być traktowane (jako całość lub fragmentarycznie) jako swoisty produkt turystyczny, promowany przez organizatorów turystyki i przewodników. Część tej mozaiki stanowi produkt umownie nazwany dziedzictwem kultury żydowskiej Krakowa, który powinien być pokazywany przez przewodników w sposób dopasowany do oczekiwań różnych grup odbiorców.

Na początku należałoby odpowiedzieć na pytanie, jaki jest obecnie wizerunek żydowskiego Krakowa wśród turystów i mieszkańców miasta i jak należałoby go należyte definiować? Należy przyjąć, że u turysty na ostateczny wizerunek żydowskiego Krakowa przed podróżą ma wpływ przede wszystkim wizerunek wypromowany i stereotypowy oraz pewne wyobrażenia własne, czasem różne od powszechnie przyjmowanych stereotypów, natomiast po odbyciu podróży wpływa na niego przede wszystkim wizerunek osobisty, ukształtowany pod wpływem przekazywanej przez przewodnika i otoczenie wiedzy, osobistych doświadczeń i przeżytych w mieście chwil i, w dużo mniejszym stopniu, wizerunek stereotypowy i wypromowany (Prylińska 2007). Powyższe rozważania można zilustrować następującym schematem:

Rycina 1. Rodzaje wizerunku turystycznego miejsca

Źródło: M. Prylińska, *Wizerunek turystyczny Polski w krajach Unii Europejskiej*, Łódź 2007.

Za ukształtowanie pozytywnego wizerunku turystycznego odpowiedzialność ponosi przede wszystkim organizator turystyki (pośrednio) oraz przewodnik miejski, mający kontakt z daną grupą bądź turystą indywidualnym (bezpośrednio). W związku z dużą różnorodnością grup i oczekiwań, przewodnik przyjmuje w swojej pracy różne role społeczne, pomimo „sprzedawania” w zasadzie tego samego produktu i podobnego zasobu konkretnej wiedzy odnoszącej się do kultury żydowskiej, historii miasta czy poszczególnych miejsc odwiedzanych przez turystów.

Aby pokazać wspomniane role w pracy przewodnika miejskiego, przedstawiono wyniki badań sondażowych turystów żydowskiego pochodzenia (Prylińska 2010) oraz kilka praktycznych przykładów – programów przygotowanych

przez biuro turystyczne Polish Travel Adventure dla różnych grup odbiorców na bazie tego samego produktu, jakim jest dziedzictwo żydowskie Krakowa.

Studium przypadku: żydowski Kraków dla polskiej młodzieży

Wizerunek stereotypowy: brak skryzalizowanego obrazu, szereg uprzedzeń i domysłów

Wizerunek wypromowany: programy szkolne (głównie lekcje o Holokauście), popularne programy, przewodniki, czasopisma, fora internetowe, portale społecznościowe, media itp.

Oczekiwany wizerunek rzeczywisty: pozytywny, wypracowany poprzez zmianę stereotypów i uprzedzeń, zamianę domysłów w rzetelną wiedzę dotyczącą dawnego i obecnego dziedzictwa żydowskiego miasta

Istota produktu: kultura żydowska jako istotna część polskiego dziedzictwa

Rola przewodnika: znawca historii i kultury żydowskiej, edukator, wychowawca, łamacz stereotypów

Fotografia 1. Stara Synagoga w Krakowie

foto: M. Prylińska

Krakowski program edukacyjny „Szlakiem kultury żydowskiej”

Program edukacyjny „Szlakiem kultury żydowskiej” ma na celu dokładne poznanie najważniejszych miejsc i obiektów związanych z żydowską kulturą Krakowa, zwiedzanie Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau – symbolu ludobójstwa i niezасłużonego cierpienia ludzi różnych narodowości, a także aktywne uczestnictwo w praktycznych warsztatach dotyczących współczesnej kultury żydowskiej prowadzonych przez osoby związane z Centrum Społeczności Żydowskiej (JCC).

Fotografia 2. Fragment pomnika przed symbolicznym kirkutem na ul. Szerokiej w Krakowie

foto: M. Prylińska

W ramach tego programu przewodnik ma pokazać młodzieży pozostałości po tętniącym niegdyś życiem żydowskim Kazimierzu: ulicę Szeroką, przy której stoi czynna do dziś synagoga Remuh, stary żydowski cmentarz, fragmenty murów getta, fabrykę Schindlera na Zabłociu, pomnik w miejscu byłego obozu zagłady w Płaszowie. Kolejnym punktem trasy jest zwiedzanie Muzeum Auschwitz-Birkenau. Należy uczestnikom opowiedzieć, co tam się wydarzyło w czasie II wojny, do jakich zbrodni zdolny jest człowiek, ale także, a może przede wszystkim, podkreślić, że żydowska kultura to nie tylko przeszłość, ale także coraz bardziej zauważalna i niezwykle kreatywna terażniejszość.

Przykładowy program**dzień 1:**

Przyjazd do Krakowa, spotkanie z przewodnikiem w wyznaczonym miejscu. Po dotarciu do byłej żydowskiej dzielnicy wprowadzenie do tematu i spacer po Kazimierzu, połączony ze zwiedzaniem najważniejszych zabytków – ulicy Szerokiej, synagogi Starej i Remuh, placu Nowego, synagogi Tempel i tzw. podwórka Oskara Schindlera.

Po przerwie na posiłek – przejście na teren byłego getta, zwiedzanie muzeum w Aptece pod Orłem, fragmentu zachowanych murów getta i fabryki Schindlera. Przejazd na teren byłego obozu pracy w Płaszowie. Wieczorem – obiadokolacja połączona z koncertem muzyki żydowskiej, po koncercie transfer autokarem do schroniska PTSM, nocleg.

dzień 2:

Po śniadaniu przejazd autokarem do Muzeum Auschwitz-Birkenau, zwiedzanie z przewodnikiem terenu byłego obozu. Powrót do Krakowa, przerwa na posiłek, spotkanie z młodzieżą żydowską i ok. 3-godzinne warsztaty kultury żydowskiej w Centrum Społeczności Żydowskiej (JCC). Po warsztatach wyjazd z Krakowa.

Studium przypadku: „Ulica Józefa wczoraj i dziś”**– żydowski Kraków dla lokalnej społeczności**

Wizerunek stereotypowy: dziedzictwo żydowskie jako tło wydarzeń rzeczywistych, brak rzetelnej wiedzy i zainteresowania, taktyka „przemilczenia tematu”

Wizerunek wypromowany: wydarzenia współczesne nawiązujące do żydowskiej przeszłości, promowane przez media

Oczekiwany wizerunek rzeczywisty: pozytywny, stworzony przez potrzebę odczuwania współlistnienia i chęć poznania dawnego i obecnego dziedzictwa żydowskiego miasta jako istotnej części historii i tradycji społeczności lokalnej

Istota produktu: zabytki żydowskie jako część wspólnego dziedzictwa kulturowego i historii

Rola przewodnika: profesjonalny znawca miejsca oraz historii i kultury żydowskiej jako części historii społeczności lokalnej, drobiazgowy badacz przeszłości, wychowawca, lokalny patriota

Program spaceru dla społeczności lokalnej „Ulica Józefa wczoraj i dziś”

„Święto ulicy Józefa” to organizowana od lat impreza integrująca lokalną społeczność poprzez wspólne działanie na rzecz promocji ulicy i jej atrakcji wśród mieszkańców Krakowa i turystów. Jej istotną częścią jest spacer pod hasłem „Ulica Józefa wczoraj i dziś”, organizowany przez „Satori Cafe” i biuro turystyczne Polish Travel Adventure.

Fotografia 3. Fragment napisu hebrajskiego na dawnym domu modlitwy, ulica Józefa w Krakowie

foto: M. Prylińska

Przewodnicy opowiadali o życiu dawnych mieszkańców, przedstawiali najważniejsze zabytki, pokazywali stare zdjęcia, mówili o nie zawsze łatwych relacjach między społecznościami w przeszłości i współczesnych próbach integracji, podkreślali znaczenie tego swoistego tygła kulturowego, społecznego i religijnego. Celem spaceru miało być także wzbudzenie szacunku i zrozumienia dla „tłumnej nieobecności” Żydów.

Przykładowy program

Spotkanie uczestników u wylotu ulicy Józefa, na miejscu dawnej osady przedkolacyjnej Bawół, wprowadzenie na temat żydowskiego osadnictwa w Krakowie i na Kazimierzu. Przejście pod dawną modlitewnię chasydzką Arona Epsteina (obecnie restauracja „Aurum”), zapoznanie uczestników z historią ruchu chasydzkiego, w ramach ciekawostek – opowieść o pożarze na ul. Józefa podczas kręcenia scen do filmu „Noce i dnie” J. Antczaka (1975), przejście pod synagogę Wysoką, opowieść o granicy między katolicką a żydowską częścią Kazimierza, życiu codziennym w typowym sztetlu na przykładzie żydowskiego Kazimierza. Przejście pod Dom Modlitwy, ukazanie różnic między synagogami a modlitewniami. Kontynuacja spaceru, opowieści o poszczególnych kamienicach i ich mieszkańcach (np. ul. Józefa 40: kamienica pisarza kahalnego Horowitza, w której znajdowało się archiwum żydowskie, zniszczone w czasie pożaru w 1773 r.). Przejście na plac ul. Józefa/ ul. Wąska, pokazanie dawnego gmachu szkoły wydziałowej z 1906 r., zaprojektowanego przez Jana Zawiejskiego (Feintucha), przejście pod budynek Katedry Judaistyki UJ, opowieść o przywracaniu do życia żydowskiego Kazimierza, kontynuacja spaceru wzdłuż pierzei należącej do zakonu kanoników regularnych, krótka historia zakonu i konfliktów katolicko-żydowskich na Kazimierzu, przejście pod dwór Jordanów na ul. Józefa 20 – krótka wzmianka o tej rodzinie. Dojście do rogu ulic Józefa i Krakowskiej, opowieść o zmianie nazwy ulicy z Żydowskiej na Józefa na cześć cesarza Józefa, odwiedzającego to miejsce w 1773 r.

Studium przypadku: żydowski Kraków dla zagranicznych turystów niebędących Żydami

Wizerunek stereotypowy: w zasadzie nie istnieje, a jeżeli istnieje, trudno go jednoznacznie zdefiniować – zależy od kraju pochodzenia i stanu wiedzy indywidualnego odbiorcy

Wizerunek wypromowany: stworzony przez popularne programy, przewodniki, czasopisma, fora internetowe, portale społecznościowe itp.

Oczekiwany wizerunek rzeczywisty: pozytywny, wypracowany przez obiektywne pokazanie dawnego i obecnego dziedzictwa żydowskiego miasta

Istota produktu: zabytki żydowskie jako jedna z atrakcji turystycznych Krakowa

Rola przewodnika: znawca historii i kultury żydowskiej, prezydent, showman

Program dla turystów zagranicznych – zwiedzanie Krakowa „Szlakiem kultury żydowskiej”

Program „Szlakiem kultury żydowskiej” ma zapoznać turystów z kulturą żydowską i jej przejawami w życiu codziennym na przykładzie najważniejszych miejsc i obiektów Krakowa. Podczas spaceru przewodnik w ciekawy, dogłębny sposób ma opowiedzieć turystom zagranicznym o tym, co zostało z tętniącego niegdyś życiem żydowskiego Kazimierza oraz dawnego getta, utworzonego przez hitlerowców w czasie II wojny światowej.

Przykładowy program

Przyjazd do Krakowa, spotkanie z przewodnikiem w wyznaczonym miejscu. Po dotarciu do byłej żydowskiej części miasta – wprowadzenie do tematu i spacer po Kazimierzu – połączony ze zwiedzaniem najważniejszych zabytków dzielnicy – ulicy Szerokiej, synagogi Starej i Remuh, placu Nowego, dawnej rzeźni rytualnej i domu modlitw, synagogi Tempel i tzw. podwórka Schindlera. Po krótkiej przerwie na posiłek – przejście na teren byłego getta – zwiedzanie muzeum w Aptece pod Orłem, oglądanie zachowanych murów getta i fabryki Oskara Schindlera na Zabłociu, pomnika w miejscu obozu pracy w Płaszowie. Powrót na Kazimierz – kolacja połączona z koncertem muzyki żydowskiej lub spotkaniem z przedstawicielem gminy żydowskiej.

Studium przypadku: żydowski Kraków dla argentyńskich żydów z polskimi korzeniami

Wizerunek stereotypowy: negatywny, ukształtowany pod wpływem historycznych wydarzeń, podtrzymywany przez argentyńskie media

Wizerunek wypromowany: nie istnieje, podejmowane są próby jego stworzenia

Oczekiwany wizerunek rzeczywisty: zmieniony na pozytywny przez obiektywne pokazywanie żydowskiego dziedzictwa kulturowego i historii miasta oraz współczesnych wydarzeń kulturalnych

Istota produktu: odnajdowanie żydowskich korzeni – poznanie i zrozumienie historii kraju i miasta, z którym związana była rodzina

Rola przewodnika: znawca historii i kultury żydowskiej, mediator, burzyciel stereotypów

Stereotypowy i rzeczywisty wizerunek Polski wśród argentyńskich żydów polskiego pochodzenia w świetle badań ankietowych

Z badań sondażowych przeprowadzonych na 18 argentyńskich Żydach polskiego pochodzenia (Prylińska 2010) wynika, że stereotypowy wizerunek Polski wśród nich jest zdecydowanie bardziej negatywny niż wymaga tego faktyczna sytuacja i stosunek Polaków do argentyńskich (a także pozostałych) Żydów i ich dziedzictwa na ziemiach polskich. Wynika to z pielęgnowania pamięci o bolesnych dla Żydów wydarzeniach historycznych, które rozegrały się na ziemiach polskich (pogromy, Holocaust, obozy koncentracyjne) – zarówno w trakcie kolejnych etapów procesu edukacyjnego, jak i w czasie różnego rodzaju uroczystości rocznicowych. W dalszej części artykułu zaprezentowano wyniki uzyskane we wspomnianym badaniu sondażowym¹.

Pierwsze pytanie dotyczyło powiązań rodzinnych z Polską. Na podstawie udzielonych odpowiedzi okazało się, że dla 4 ankietowanych, Polska była krajem zamieszkania pradziadków, dla 6 – dziadków, a dla pozostałych 8 – rodziców. Kolejne dwa pytania dotyczyły częstotliwości odwiedzin Polski (pytanie 2) i daty pierwszego pobytu (pytanie 3). Większość respondentów w ostatnich kilku latach była w Polsce tylko raz (13 wskazań), 4 osoby – 4 razy, a jedna aż 6 razy. Co ciekawe, wszystkie odwiedziły Polskę po roku 2000. Odwiedzone przez ankietowanych miejsca to przede wszystkim: Kraków (12 wskazań), Warszawa (12), Oświęcim (10), Łódź (2) Płock (2), Gdańsk (2), Szczecin (2). Dwóch respondentów napisało także, że podróżowało po całej Polsce, a jeden, że odwiedzał miasteczka żydowskie Polski południowej (bez podania nazw).

Kolejne pytania odnosiły się do powodów przyjazdu do Polski i odczuć, jakie towarzyszyły respondentom przed i po wizycie. Po przeanalizowaniu odpowiedzi na pytanie dotyczące istnienia obaw przed przyjazdem do Polski okazało się, że prawie wszystkim respondentom towarzyszyły tego typu odczucia (16 z 18 odpowiedzi), a większość z nich zdecydowała się na przyjazd tylko i wyłącznie z szacunku dla zamordowanych w obozach członków rodziny, przyjaciół i znajomych (bądź w ogóle Żydom), bądź aby odwiedzić miejsca związane bezpośrednio z rodziną. Dziesięciu z ankietowanych Argentyńczyków odpowie-

¹ Użyty w badaniu kwestionariusz w polskiej wersji językowej znajduje się w załączniku 1.

Fotografia 4. Synagoga reformowana w dzielnicy Once w Buenos Aires

foto: M. Prylińska

działo, że główną przyczyną ich przyjazdu było poszukiwanie żydowskich korzeni w Polsce, a 4 – odwiedzenie historycznych miejsc związanych z żydowską kulturą. Tylko 3 osoby przyjechały w związku z pracą (1 dziennikarz, 2 osoby na kongres), a jedna w odwiedziny do przyjaciół i w celach turystycznych. W większości przypadków podróż do Polski spełniła oczekiwania odwiedzających (pytanie 7) – twierdząco odpowiedziało aż 16 respondentów. Większość z nich (15) nie miała także zastrzeżeń do stanu zachowania i ochrony dziedzictwa żydowskiego na ziemiach polskich. Jedna z ankietowanych osób podkreśliła jednak, że zdecydowanie brakuje w Polsce pomysłu i jednolitego planu ochrony i promocji zabytków żydowskich, a inna, że to, co zobaczyła, wydaje się zrobione na pokaz dla turystów i ma niewiele wspólnego z faktycznym dziedzictwem kultury żydowskiej. Kolejna – że brakuje jakichkolwiek informacji o kulturze żydowskiej na oficjalnych stronach promujących Polskę jako destynację turystyczną. Następne kilka pytań (od 9 do 13) dotyczyło polskiego antysemityzmu. W odpowiedzi na pytanie odnoszące się do antysemityzmu we współczesnej Polsce, zdania były bardzo podzielone. Aż ośmiu ankietowanych było zdania, że współcześnie antysemityzm istnieje, ale zjawisko to wykazuje tendencję malejącą, sześciu, że istnieje, ale ma znaczenie marginalne, a dwóch, że antysemityzm polski jest wyraźny i wykazuje tendencję wzrostową. Co ciekawe, żadna z ankietowanych osób nie zaznaczyła odpowiedzi, która wskazywałaby, że w Polsce nie odczuwa się w ogóle antysemityzmu, a większość (14) w kolejnym pytaniu (10) zaznaczyła,

że poziom polskiego antysemityzmu jest wyższy niż w innych krajach europejskich. Jest to zjawisko o tyle fascynujące, że żaden z respondentów nie potrafił opisać żadnego aktu antysemickiego, który dotknąłby bezpośrednio jego lub jego rodzinę, a tylko jedna osoba wspomniała, że przyjaciel został kiedyś pobity w Polsce i „zwyzywany od Żyda”. W większości przykładami istnienia polskiego antysemityzmu były fakty historyczne o charakterze ogólnym, np. to, że żaden przewodnik turystyczny nie wspomina o wydarzeniach z marca 1968 r., że podczas Marszu Żywych w Oświęcimiu Żydzi zawsze modlą się nie tylko o to, żeby nigdy więcej nie było Holocaustu, ale też, aby już nigdy ich nie bito, poniżano, oszukiwano i traktowano tak źle, jak w przedwojennej Polsce (!), że ich rodziny żyły w biedzie, a polscy przedwojenni sąsiedzi nigdy im nie pomogli i nie starali się ich zrozumieć.

Wnioski płynące z opisanego wyżej badania świadczą o zdecydowanie negatywnym, stereotypowym wizerunku Polski wśród argentyńskich Żydów mających polskie korzenie. Stereotypy dotyczące antysemityzmu w Polsce są wyjątkowo silne i dobrze zakorzenione w społeczności. Przenikają z pokolenia na pokolenie przez rodzinne wspomnienia i opowieści oraz argentyńskie media (w odpowiedzi na pytanie dotyczące tego zagadnienia, takiej odpowiedzi udzieliło 5 respondentów) i prawdopodobnie są głównym powodem wciąż marginalnej liczby argentyńskich turystów odwiedzających Polskę. Pocieszający jest fakt, że wszyscy ankietowani na ostatnie pytanie kwestionariusza dotyczące opinii o Polsce po podróży odpowiedzieli, że uległa ona zdecydowanej poprawie. Znaczy to, że wizerunek rzeczywisty jest lepszy niż stereotypowy, a ten fakt może stać się punktem wyjścia do działań zmierzających do poprawy sytuacji i promocyjnych.

Głównym problemem jest jednak spora odległość między Polską a Argentyną i, co za tym idzie, słaby przepływ informacji o współczesnej Polsce i wydarzeniach promujących kulturę żydowską. Argentyńscy Żydzi bez kontaktu z polską rzeczywistością żyją bowiem obrazem biednego sztetla z okresu przedwojennego i okropności Holocaustu, który rozgrywał się w dużej mierze na ziemiach polskich, a jedyny bezpośredni kontakt ograniczają do corocznego uczestnictwa w Marszu Żywych w Auschwitz-Birkenau. Jednak również i wtedy nie mają kontaktu ze światem zewnętrznym (w znaczeniu polskiego świata, który patrzy na swoją żydowską przeszłość).

Być może pewnym rozwiązaniem byłyby nagłaśnianie żydowskich wydarzeń kulturalnych odbywających się w Polsce przez argentyńskie media i promowanie Polski jako ważnego kraju na trasie śladami kultury żydowskiej. Ze względu jednak na specyfikę odbiorcy i jego potrzeb (poszukiwanie korzeni), w artykule nie zaproponowano konkretnego programu turystycznego. Programy takie powinny być bowiem przygotowywane na podstawie istniejącego produktu (dziedzictwo żydowskie miasta), ale w sposób zindywidualizowany, każdorazowo dopasowywane do konkretnego turysty.

W artykule pokazano różne role przewodnika miejskiego, w zależności od potrzeb: aktora, showmana, eksperta, wychowawcę pokazującego konkretny produkt turystyczny w różny sposób, w zależności od profilu klienta, jego nastawienia (stereotypy) oraz poziomu znajomości tematu. Celem takich działań ma być podkreślenie odpowiedzialności organizatora turystyki i przewodnika za kształtowanie pozytywnego wizerunku turystycznego miejsca i rozbudzenie zainteresowania konkretną destynacją różnych grup odbiorców.

Bibliografia

- Bałaban M., *Historia i literatura żydowska*, t. 2–3, Lwów–Warszawa–Kraków 1936 (reprint Warszawa 1988).
- Najnowsze dzieje Żydów w Polsce w zarysie (do 1950 roku)*, red. J. Tomaszewski, Warszawa 1993.
- Prylińska M., *Żydzi w Argentynie. Historia i kultura*, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2010 (promotor M. Galas)
- Prylińska M., *Wizerunek turystyczny Polski w krajach Unii Europejskiej*, Uniwersytet Łódzki, Łódź 2007.
- Sachar H. M., *The Course of Modern Jewish History*, Vintage Books, New York 1990.
- Scharf R., *Kraków błogosławionej pamięci*, [w:] *Krakowski Kazimierz, dzielnica żydowska 1870–1988* red. S. Markowski, Wydawnictwo AA, Kraków 2002.
- Świszczowski S., *Założenie i rozwój miasta Kazimierza*, „Biuletyn Krakowski” 1961, nr 3, s. 34–79.
- Tyloch W., *Judaizm*, Warszawa 1987.
- Żbikowski A., *Żydzi*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław 2004.

Źródła internetowe

- www.czasnapolskę.pl – strona poświęcona Polonii w Ameryce Południowej
- www.krakow.turystyka.pl – oficjalna strona biura Polish Travel Adventure
- www.jewishvirtuallibrary.org – portal wirtualnej biblioteki żydowskiej
- www.satori-cafe.com – oficjalna strona Satori-cafe

Załącznik 1. Ankieta dla argentyńskich Żydów o polskich korzeniach**1. Czy ma Pan/Pani jakiekolwiek związki rodzinne z Polską?**

- a) tak, Polska to kraj zamieszkania moich pradziadków
- b) tak, Polska to kraj zamieszkania moich dziadków
- c) tak, Polska to kraj zamieszkania moich rodziców
- d) tak, Polska była w przeszłości moim krajem zamieszkania

2. Kiedy, ile razy i jak długo był/a Pan/i w Polsce?
.....**3. Czy odczuwał/a Pan/i niepokój albo inne tego rodzaju uczucia przed przyjazdem do Polski?**

- a) tak (proszę wyjaśnić dlaczego) .....
- b) nie

4. Głównym celem wizyty było:

- a) poszukiwanie żydowskich korzeni
- b) poszukiwanie śladów żydowskiego życia, zwiedzanie miejsc i zabytków dziedzictwa kultury żydowskiej
- c) uczestniczenie w żydowskich uroczystościach kulturalnych
- d) uczestniczenie w żydowskich wydarzeniach historycznych
- e) inne powody (proszę krótko napisać, jakie) .....

5. Proszę napisać, jakie konkretnie miejsca Pan/i odwiedził/a
.....**6. Czy wizyta w Polsce spełniła Pana/i oczekiwania?**

- a) tak
- b) nie

7. Czy uważa Pan/Pani, że dziedzictwo kultury żydowskiej jest w Polsce należycie chronione?

- a) tak (proszę krótko uzasadnić odpowiedź) .....
- b) nie (proszę krótko uzasadnić odpowiedź) .....

8. We współczesnej Polsce Pana/Pani zdaniem, antysemityzm:

- a) w ogóle nie istnieje
- b) jest zjawiskiem marginalnym
- c) jest zjawiskiem zauważalnym, ale wciąż malejącym
- d) jest zjawiskiem zauważalnym i wciąż rosnącym

9. Czy uważa Pan/Pani, że poziom antysemityzmu w Polsce jest wyższy niż w pozostałych krajach europejskich?

- a) tak
- b) nie

10. Czy osobiście spotkał/a się Pan/Pani w Polsce z jakimikolwiek przejawami antysemityzmu?

- a) tak (proszę krótko napisać, na czym one polegały) .....
- b) nie

11. Czy słyszał/a Pan/i w swoim najbliższym otoczeniu (rodzina, praca, sąsiedzi) o jakichkolwiek przejawach antysemityzmu w Polsce?

- a) tak (proszę krótko napisać, na czym one polegały) .....
- b) nie

12. Czy spotkał/a się Pan/i w polskiej prasie, literaturze bądź w telewizji z jakimikolwiek przejawami antysemityzmu?

- a) tak (proszę krótko napisać, na czym one polegały) .....
- b) nie

13. Wizyta w Polsce:

- a) zmieniła Pana/i opinię o tym kraju na gorszą
- b) nie wpłynęła na opinię o kraju
- c) zmieniła Pana/i opinię na lepszą

METRYCZKA:**Płeć:**

- a) kobieta
- b) mężczyzna

Wiek:

- a) do 25 lat
- b) 26–45 lat
- c) 46–65
- d) powyżej 65 lat

Wykształcenie:

- a) podstawowe
- b) średnie
- c) wyższe